

clàssics revisitats

Josafat
de Prudenci Bertrana

MAMÍFERS A LA CATEDRAL

VICENÇ PAGÈS > TEXT

L'any 1905, **Prudenci Bertrana** va presentar *Josafat* al premi de novel·la de la Festa de la Bellesa de Palafrugell. Era a punt de fer quaranta anys i tot just s'estava iniciant en la literatura, ja que era mestre de dibuix. L'obra quedà en segon lloc, encara que el jurat va afirmar que tenia més qualitat literària que la guanyadora (*L'home bo*, de Josep Pous i Pagès). Quin problema tenia *Josafat*? Segons el portaveu del jurat, «els detalls infectes que enterboleixen i profanen la puresa de l'obra d'art». Problemes morals, doncs.

No és estrany. Publicada l'any següent, la novel·la narra l'atracció mútua que senten Josafat, el campaner de Santa Maria, i Fineta, una prostituta del barri, atracció que es consuma repetidament en diferents espais de l'església. Prudenci Bertrana explica la història amb una prosa elegant, desproveïda de vulgarismes. Tot i que no es complau en els detalls (ni tan sols esmenta les zones erògenes dels protagonistes), insinua situacions que la imaginació del lector no té problemes per completar.

Josafat és un antic pastor de les Guillerries que va sentir la crida de la fe, però no sabia de lletra. A causa del seu caràcter esquerp, esquitxat de rampells violents, va ser reconverit en campaner d'una església que no costa gaire identificar com la catedral de Girona, encara que el nom de la ciutat no apareix en cap moment. La novel·la transcorre dins el recinte sagrat, on Josafat passa els dies executant tasques monòtones i ronsejant, mentre contempla a la llunyania les muntanyes on va créixer.

Jove i sol, «la seva virtut li pesa», sobretot perquè hi ha uns quants bordells situats al peu de l'església, i ell practica el voyeurisme. Convençut que l'única manera d'aplar dignament els instints és el matrimoni, es mostra disposat a casar-se. I ho hauria proposat a una antiga pastora del seu poble si no fos per la visita de Fineta, una prostituta avorrida de clients apàtics, que està fascinada pel cos robust de Josafat. Ja des del primer contacte, els uneix un desig animal. Josafat sent que «una ira de lleó que ensuma la femella a través d'una reixa l'arbora»; Fineta pensa: «Seria tan terrible el seu amor. Que dolçament espantable fruit-lo allà dintre».

Durant unes quantes setmanes, Josafat i Fineta copulen frenèticament a l'església buida, on ressonen els «udols epilèptics del seu pler bestial». Ben mirat, un «monomaníac» i una «nimfòmana» formen una parella perfecta. A Josafat de tant en tant se li escapa una plantofada, que ella agraeix. El lliber-tinatge refinat de la prostituta s'adiu

amb la «fúria simiesca» de l'antic pastor. La Fineta és comparada a una domadora; ell, a un orangutan.

Romàntica i masoquista

Tanmateix, aviat Josafat sent créixer els remordiments, es confessa i decideix interrompre la relació. Però Fineta és una romàntica: més concretament, una romàntica afectada de masoquisme. Llavors Josafat viu el que una pel·lícula dels anys vuitanta va consagrar com a *Atracció fatal*. «Mata'm», li diu Fineta, «però morta i freda encara seguiré desitjant-te». I ell, efectivament, la mata. Però com que els seus recursos intel·lectuals són limitats, no sap desfer-se del cadàver. És el començament de la fi.

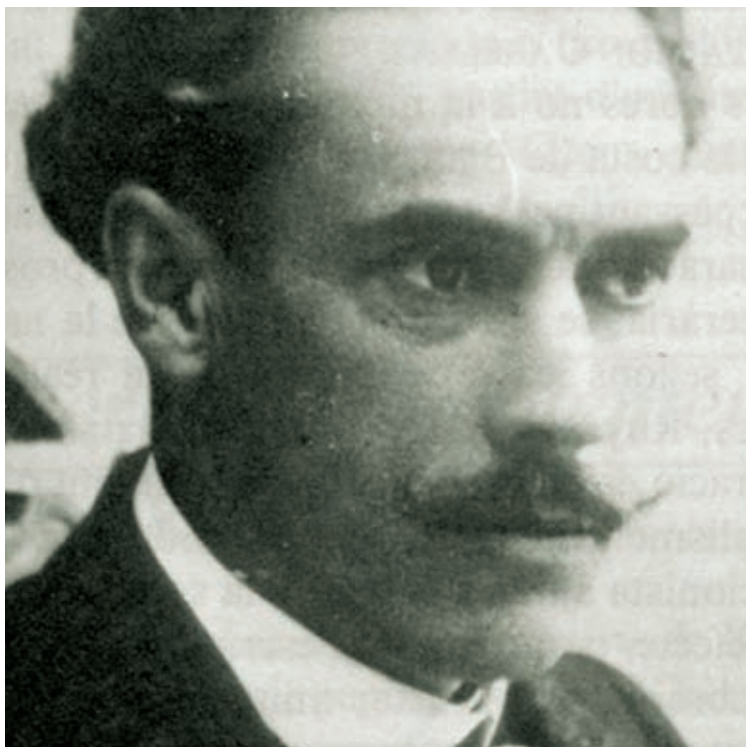
El campaner Josafat és una barreja del geperut de Notre-Dame i de l'ogre Shrek. Els cos de Fineta, magra però voluptuosa, s'assembla al de la Dullita que dibuixava Dalí. Per fora és bella i per dins una bèstia: el personatge més pornogràfic que ha donat la literatura catalana. El que tenen en comú els dos amants és una sexualitat directa i mamífera, que Bertrana posa de relleu a partir de l'olfacte. Així, al recambró, Fineta ensuma «sentors d'home». Quan ella no hi és, ell sent pertot arreu «la flaire excitant, forta, contorbadora» d'ella. La còrpora de Josafat, «refregada hores i hores amb la carn enfebrada de la dona impura, despedia efluvis sacrílegs». Un cop morta Fineta, «una alenada pudent de suor i malaltia muntava del fons de l'improvisat taüt», descripció que, poc després, és substituïda per «bravadetes pestilents».

Un interès morbós

La sexualitat desacomplexada dels personatges, i sobretot l'espai on tenen lloc els seus jocs sacrílegs, van aixecar un cert escàndol quan el llibre es va

Josafat viu el que una pel·lícula dels anys vuitanta va consagrar com a *Atracció fatal*

publicar. Des de llavors s'ha anat traduint i reeditant. Avui dia, *Josafat* no ha perdut l'interès morbós; al contrari, ja que coincideix tant amb la moda *gothic* com amb l'interès creixent pels personatges desenfrenats i demoníacs. Si hi afegim la brevetat del text, no ens pot estranyar que la novel·la hagi estat inclosa en alguna ocasió com a lectura obligatòria de secundària. En altres paraules, no costa gaire trobar-ne reedicions actuals.

Llegida avui, *Josafat* sembla un empelt entre les històries de terror d'Edgar Allan Poe i el conte *El campaner*, de Herman Melville, entre els jocs de llum i ombres de l'expressionisme alemany (pensem en les escenes a l'escala, sota la llum de l'atxa que il·lumina els carreus) i el final de *The Stranger*, d'Orson Welles. L'inici del primer capítol és un *tràveling* que ens duu de la capella baptismal al passadís, d'allà a la porta, s'enfila per l'escala i arriba a l'estança del campaner; tant per la concatenació de plans com per la decoració, resulta inevitable recordar *La núvia cadàver*, de Tim Burton.

Prudenci Bertrana va néixer el 1867 a Tordera, si bé la seva família es va instal·lar a Girona quan ell tenia sis anys. D'allà es traslladà a Barcelona el 1912, on morí el 1941. Els estudiosos de la literatura el classifiquen com a modernista, tot i que la seva prosa no és tan «mascla» com la dels seus companys, sinó més urbana i estandarditzada. *Josafat* és difícil d'encabir en els límits del moviment: el conflicte no esclata entre camp i ciutat sinó entre instint i repressió; no som tan a prop de Rousseau com de Freud, potser de Nietzsche. En tot cas, la novel·la resulta perfectament actual, malgrat que avui el resultat de la lluita entre instints i moral no resulta tan fàcil de dilucidar. Al capdavall, potser els dos amants haurien pogut començar una vida nova en alguna altra banda, allunyats de la pudor de ciris. Durant aquella lluna de mel desfermada, veiem un Josafat més feliç que en tota la seva vida: «La cosa funciona», per dir-ho amb una expressió de Woody Allen que està fent

fortuna. Si el llibre acaba en tragèdia no és perquè Josafat pequi de luxúria, sinó perquè una moral tan complexa com la catòlica no cap en una ment tan limitada com la seva.

Vicenç Pagès i Jordà és escriptor.

El campaner Josafat és una barreja del geperut de Notre-Dame i de l'ogre Shrek

